

SVÁJJCZ NEVELÉSÜGYE.*

Anglia után Svájc. A világhatalom után a kised, szabad ország. Az arisztokratikus intézmények classikus földjéről a demokrácia hazájába. Igen, Svájczra ez nyomja rá igazi bélyegét; nem a politikai szabadság, nem a köztársasági elv legteljesebb érvényesülése, nem az egyéni függetlenség: hanem a demokrácia; a többi ennek mind csak függeléke, természetes velejárója. Ennek a szabad kis országnak nincs arisztokracziája. Se születési, mint a dynastikus államoknak; se hivatalos, mint a szabadnak mondott Franciaországnak. Svájczban igazán mindenki egyenlő; a főhivatalnok is nem. úr, hanem csak a közügynek szolgája. Árnyalatok persze vannak itt is. A demokratikus elv legerősebb a törzsökös, régi protestáns német kantonokban, melyeknek focusuk Zürich és Bern; gyengébb a katolikus német Luzernben, mely Európa dynastiának évszázadokon át a legelszántabb zsoldosokat adta; leggyengébb az elmaradott olasz kantonokban és Genfben, mely csak száz éve lépett be a szövetségbe, de nyelvénél s francia jellegű kulturájánál, valamint földrajzi fekvésénél fogva ma is részben a franciaországi eszmék és áramlatok hatása alatt áll. Égig nyúló hegysorai t. i. e kis országot természetes bástyákként apróbb, egymástól teljesen elzárt területekre rekesztik, melyeknek népe évszázadokon át egészen önálló életet élt, megőrizvén nyelvét, dialectusát, viseletét, ősi szokásait, vallását s mindenféle sajátosságát, mely elválasztó falakat a közös törvény s a modern közlekedés csak nagyon lassan bír megbontani. Ezért Svájczról egyseges, egyetemes érvényű itéletet alkotni nem is lehet; közös vonás az egyes részekben nincs is más, mint a demokratikus érzület; jellemre, intézményekre, műveltségre s minden egyébre nézve a legnagyobb eltérések léteznek ma is protestáns és katolikus németek, olasz és francia svájcziaiak közt. Kultura tekintetében legelől áll a protestáns németség — ez szolid, tanult, nyers, függetlenségét mindennél többre becsülő, megbizható, komoly elem; ezt követi a kálvinista francia — jelentékeny árnyalatával

* Lásd a «M. P.» m. é. 9-i és f. é. 4-i számaiban Francia- és Angolország nevelésügyéről megjelent közleményeket.

a francia erkölcs könnyűségének; azután jő a katolikus német-ség — derék iparkodó faj szinte, fogékonyabb a művészet iránt, de tudás dolgában hátrább áll; végre a katolikus olaszság, mely csak alig műveltebb az Alpesen túli olasznál. A ki tehát Svájc nevelésügyéről tiszta képet akar szerezni, annak e faji és vallási különbségeket figyelmen kívül hagynia nem lehet. Nagyot tévedne, a ki Svájc közoktatásügyéről az egész országra szóló ítéletet akarna mondani, minthogy az egyes országrészek viszonyai és intézményei felette eltérők. Közös vonás bennük csak az, hogy mindenütt a demokrácia elve érvényesül a népiskolák teljes kifejlettségében s az *ingyenes népoktatásban*. Olvasóim engedelmével én ezúttal főkép Zürich népoktatásáról fogok szólni, mint a mely a fejlettségnek legnagyobb fokát érte el; erre a típusra alakult Bern és Bázél s a többi protestáns német kantonok közoktatásügye is, Zürichet többé-kevésbé megközelítve; Luzern és Genf népoktatásának pedig majd csak némely szembeszökőbb vonására és fogatkozására fogok rámutatni.

Hogy a népnevelésügy fejlődésének arányait kellőképen méltányolhassuk, szükséges lesz Zürich viszonyairól egyetmást előre bocsátanunk.

E városnak 50 év előtt még mindössze 30,000 lakosa volt; öt évvel ezelőtt 12 szomszéd községet kebeleztek belé, melyeknek adósságait is átvette; a lakosság száma így 1895-ben már 137,000-re rugott; 1898-ban pedig már elérte a 160,000-et;* ha tehát a szaporodás ily arányban folyik tovább, a lakosság 10—12 év alatt meg fog kétszereződni, a mi azt jelenti, hogy 10—12 év múlva a közoktatásügyi kiadás is kétszer annyi lesz, mint ma; főkép, ha számba vesszük, hogy a beözönlő idegenek nagy része nem művelt elem, hanem a túlnépes Németországból betóduló s az olasz nép legnyomorultabb, legelvadultabb rétegeiből kerülő, vagyontalan és sokszor züllőfélben levő népség, a német és olasz munkásnépnek rostaalja, kiket sok esetben a korlátlan politikai szabadság s a büntetlenség reménye csábít oda; korántsem megbízható, jóra való elem tehát, hanem olyan, melynek, hogy a társadalomnak ne árthasson, erkölcsi megújításra van szüksége. Ezzel a közoktatásügy intézőinek számolniok kell annál inkább, minthogy a tanítás,

* Település által szaporodott a lakosság e négy év alatt évenként átlag 11,500, születés által 2000, összesen 13,500 lélekkel, azaz 11%-al.

mint azt a svájci törvény rendeli, az összes népoktatási intézetekben ingyenes; sőt Zürich város összes népiskolai tanulóit, még az idegeneket is, *ingyen látja el* minden képzelhető iskolai kellékekkel (nemcsak könyvvel, hanem írószerrel s kézimunkához valóval is), iskolai egészségügyére pedig bámulatos mértékben áldoz. És számolnak is. A múlt évben a város 10 milliós budgetjéből $2\frac{1}{2}$ millió, azaz 25% ment a tanügyre. A mi annál jellemzőbb a zürichiekre, minthogy az ingyen iskolákat sok jómódú idegen is látogatja s midőn valaki egyszer azt találta javasolni, hogy legalább ezeket róják meg tandíjjal, a közgyűlés az indítványt egyhangulag elvetette, azzal a megokolással, hogy «inkább k rosuljon a város 1—2 ezer frankkal, mintsem a demokratikus elveken csorba essék». Szerintük a demokrácia abban áll, hogy a népnevelés szellemi és erkölcsi jótéteményeiben egyenlőn kell részesíteni mindenkit, még a gazdagot is. Nincsenek is ott külön, kényeztető luxusintézetek az előkelők számára; nem tartanak házi nevelőnőket sem.* Svájcznak minden gyermeke együtt tanul, a közös műveltség, a közös erkölcs alapelemeit együtt szerzi meg az ingyenes népiskolában. Ebben látom én a svájci nevelés legirigylendőbb vonását. A nemzeti érzést, az egyenlőség tudatát, a szabadság szeretetét, szóval, a demokratikus érzületet és a közös erkölcsöt kifejlesztő népiskolából nincs kirekesztve senki, még az előkelő, gazdag gyermek sem, kit egyebütt gyenge nevelői s a kényeztető iskolák maguk tanítanak arra, hogy magát másoknál különbnek, privilegizálnak tartva, társadalmi helyzetével s a vagyonanyújtotta előnyökkel visszaéljen.

A svájci iskola pedig feladatának ezt a nemesebb, erkölcsi részét meg tudja oldani, mert a *svájci népiskola*, Zürichben legalább, a szó legszebb értelmében vett *nevelőintézet*. Egész szervezete, egész munkássága erre irányul; nevelői munkáját lehetővé tenni célja annak a körülménynek is, hogy az emberbaráti intézményekkel szoros, szerves kapcsolatban áll. Az iskola nem működik izoláltan, nem szakad el a társadalom működésétől, a családok életétől; egyazon éltető áramlat hatja át valamennyit. Ott az iskola nem öncél; a jótékony intézmény nem a hiúság szülöttje; hanem mind a kettő az élő, fejlődő társadalom életszükségletének

* A mi magánintézet van is, csak tengődik s csukogatják be lassankint valamennyit.

kielégítője. Ez a kapcsolat adja meg jelentőségét. Ezt szem előtt tartva vizsgáljuk immár szervezetét, működését s minthogy ott a kettő egymástól elválaszthatatlan, viszonyát az emberbaráti intézetekhez is. Mert Svájcban a legtöbb emberbaráti intézet mintegy a népiskola pótlója ama szerencsétlenek számára, kiket testi vagy lelki fogyatkozásuk a rendes népiskola jótéteményeiből kirekeszt. Céljuk arról gondoskodni, hogy elemi oktatás nélkül egyetlen gyermek se maradjon; még az epileptikus gyermekek rendes iskoláztatásáról is gondoskodva van.

Ezzel áttérhetünk a svájci népiskola szervezetére.

Az iskolakötelezettség a hatodik életév elteltével kezdődik (a tanulók felvételénél azonban figyelemmel vannak a testi fejlettségre, a fejletleneket nem veszik fel); a mindennapi iskolakötelezettség a 12-ik, az ismétlőiskolakötelezettség pedig a 15-ik életév betöltéséig tart. Városokban ez utóbbiak helyett az iskolakötelesek a polgári iskolát látogatják, de csakis a hatodik elemi osztály elvégzése után; ez alól tehát senki sem vonhatja ki magát. A tanulók nem szerint nincsenek elválasztva; még a polgári iskolában is együtt járnak fiúk-leányok vegyesen; csak legújában állítottak próbakép egy külön leányiskolát. A tanítókat nagyon megdolgoztatják. A heti óraszám legalább is 30—32, a szolgálati idő is jelentékeny: 45—50 év; de a javadalmazás is megfelelő, t. i. a város egy-egy tanítónak 3—5 ezer frankot fizet évente.

Mielőtt a részletekbe belebocsátkozunk, legyen szabad az iskolai segédintézményeket megemlítenem, milyenek a bölcös-, az óvóintézet és az úgynevezett Kinderhort, stb.

A *bölcösintézet* sehol úgy nem virágzik, mint Zürichben. Minden munkásnéplakta városrészben van elegendő számú és gondosan vezetett ilyen menedékhely, úgy, hogy azok száma elegendő az összes napközben magukra hagyatott kisdedek befogadására. Tehát a bölcösintézet itt tényleg pótolja a szülői ház nevelő hatását és a szegény ember gyermeke sem marad egészen magára s nem vadul el. Ezt a körülményt azért látom szükségesnek itt említeni meg, mert annak tudható be, hogy a zürichi népiskola már az első osztályban is erkölcsileg fegyelmezettebb emberanyaggal dolgozik, mint más nagy városok népiskolái, a mi természetesen az iskola munkáját nagyban könnyíti.

Az *óvó* Zürichben nem kötelező, mindamellett a szegény nép nagyon szívesen felhasználja. Az óvók helyiségei tágak, világosak,

tágas téli és nyári játszótérrel ellátvák. A gyermekeket bennük 4—6 éves korukig ingyen gondozzák, a fősúlyt nem az oktatásra, hanem a játékra s a szabad testmozgásra fektetik. Az írás, olvasás, számolás az óvóból egyenesen ki van zárva. Ebben a svájci óvó előnyösen különbözik a francziától, melynek nagy hibája éppen az, hogy a gyermeket szellemileg megerőlteti.

A *Kinderhort* szintén menedékhely, csak hogy a rendes iskolások közül azok számára, kiknek szülei gyárakban, vagy egyébütt lévén estig elfoglalva, az iskola után való időben gyermekeikre nem ügyelhetnek fel s így azokat otthon fűtött szoba és meleg étel nem várja és felügyelet nélkül maradnának. Ezek számára tehát az iskolában egy-két szobát rendeznek be, őket tanítás után egész estig ott tartják, a város költségére jó meleg tejjel, karéj kenyérrel meguzsonnáztatják s a nagyobb tanulóktól az iskolának ajándékozott mindenféle játékkal (babával, lóval, építőkövel, stb.) elmulattatják mindaddig, a míg este, napi munkájukból hazatérő szülei értők nem mennek; így e gyermekek megvannak óva a csavargástól, szabad idejüket boldogan, jó helyen töltik és az iskolában igazi otthonukat látják.

Az iskola működését könnyítik az ú. n. *Specialclassék* is. Afféle kisegítő osztályok ezek,* melyekbe a testi lelki fogyatkozásban szenvedő vagy bármily okból éretlen és fejletlen gyermekeket helyezik el, hogy azok a többiek rendes haladását ne gátolják s az iskolai fegyelmet ne zavarják.**

Czéljára nézve az eddigiekkel megegyező az az intézkedés is, hogy a *korhely, züllött szülőknél* elhanyagolt, romlott lelkületű gyermekeit nem engedik a többi népiskolai tanulóval együtt tanulni, hanem azokat szüleiktől elvévén, falun, vagy valamely javítóintézetben helyezik el, így óván meg az iskolát az erkölcsi ragálytól.

Az eddig előadottakból kitűnik, hogy a svájci népiskolának csak normális fejlettségű és normális erkölcsű gyermekekkel van dolga, ez adja meg munkásságának a biztos alapot és nevelői eljárásának a siker feltételeit. Fentebb mondtuk már, hogy a svájci népiskola lényegében nevelőintézet. E helyen alkalmunk lesz kifejteni, mily eljárással éri el nevelői czélját.

* Minőket legújabbban a fővárosban is terveznek.

** Ezekről a kisegítő osztályokról lásd bővebben : a Néptanítók Lapja f. évi 10. számában megjelent közleményt.

Első fontos körülmény, maga az *iskolák elhelyezése*. A svájci embernek iskolája a szemefénye. Zürich legszebb pontjain, a legszebb, csaknem palotaszerű, nagy gonddal épült, kertekkel körülvett épületek az iskolák.* A modern építkezésnek minden raffinált kényelmét és előnyét reá pazarolják az iskolaépületekre. Nem érik be azzal, hogy czélszerű, azt akarják, hogy szép is legyen és kedves a gyermek szemében. A hirschgrabeni leányiskola színes üvegablakain Hófehérke, Rothkäppchen és Hamupipőke van ábrázolva.

A gyermeket első percztől reá szoritják a *tisztaságra*. Nem elég az, hogy minden osztály ruhatárral van ellátva; nem elég az, hogy a gyermeket tanulás előtt végigvizsgálják s csak a ki tiszta, rendes, azt eresztik be az iskolába (a mi nem lelketlenség, mert a szegény gyermekek felruházásáról a jótékony egyesületek bőven gondoskodnak; ha tehát a gyermek mégis rongyos és tisztátalan, az a szülők részéről csak hanyagság). De az iskolák kitünően berendezett és czélszerűen kezelt meleg *zuhanyszifüldővel* is el vannak látva, melyekben a gyermekeket az iskolaszolga és felesége, a tanítók illetőleg tanítónők felügyelete alatt, minden két hétkben végigfürösztik. Nyáron pedig ingyen uszodákban tanítják úszni a népiskolai tanulókat, a mi félig a testedzés, félig a tisztaság szempontjából történik. Testedzés szempontjából fordítanak nagy gondot a pompásan berendezett tornacsarnokokra is; télen pedig az egész gyermekcsereg a korcsolyázást űzi.

Tökéletes és szép az osztályok berendezése is, gazdag a szemléltetés teljes körét felölelő *tanszergyűjtemény* is. E tekintetben a város áldozatrakészsége határt nem ismer. Az iskola számára csak a legjobbat tartja elég jónak. Hasonló áldozatrakészséggel gondoskodik a város az ingyen taneszközökről is. Összes tanulóit a legkitünőbb minőségű, íráshoz, rajzhoz és kézimunkához való kellékekkel ellátja. E kellékeket a város nagyban készítteti, a minek az a következménye, hogy úgyszólván fele áron láthatja el a tanulókat a legkitünőbb minőségű tanszerrel. A tanítók pedig a gyermekeket reászoktatják a takarékosagra. A gyermekek kötelesek minden taneszközüket tisztán, rendben tartani; taneszközök

* Megjegyzendő, hogy a kertek berendezése izléses; azonfelül pedig az összes fontosabb svájci növények szemléltetésére vannak berendezve, tehát meglelik bennük a tanulók az erdei és gyümölcsfákat, a gazdasági s kertü növényeket.

vásárlása czimén nem kószálnak az utcán; a szegény gyermek taneszköz híján nem marad el a tanulásban, nem zaklatja szüleit: szüntelenül a mindennap megújuló apró kiadásokért; ez által az iskola és szülő között temérdek apró surlódásnak elejét veszik. A szülő az iskola dolgaiba nem avatkozik s így nem fejlődik ki az a disharmonia a két nevelői tényező között, mely a nevelés eredményét, ilyen kicsinyes okok miatt, sokszor illusoriussá teszi. A város költsége tehát az iskola sikeresebb nevelő-munkásságában térül meg s a zürichiek elég okosak arra, hogy az ilyen erkölcsi eredményt is meg tudják becsülni.

A nyájas iskolaépület s a csinos, rendes ingyen taneszköz: megkedvelteti a gyermekkel az iskolát, még inkább megkedvelteti a *módszer* és az okos beosztás. A zürichi népiskolában a gyermek *hat év alatt mindössze két tanító keze alá jár*, kiknek egyike a három alsó, másika a három felső osztályban tanítja minden tárgyra egymaga, még a vallásra is. Ez az intézkedés nem a véletlen műve, hanem czéltudatos; egyenesen arra való, hogy a több évig tartó következetes tanítói eljárás a gyermeki lélekre állandóbb, mélyebb hatást gyakoroljon s a tanító *ne csak oktatója, de nevelője* is legyen a gyermeknek. A hatás meglepő. Nem csak abban nyilvánul, hogy a viszony a tanító és a gyermek közt szebb, családiasabb, mint bárhol egyebütt; nem csak abban, hogy a következetes, egyenlő bánásmód még a hanyagabb, felületesebb gyermeket is reá viszi lassanként a komoly, lelkiismeretes munkásságra, a mi különösen abban jut kifejezésre, hogy az írásbeli dolgozatok osztályról-osztályra feltűnően javulnak és a tanulók is évről-évre nagyobb ambíciót fejtenek ki: hanem abban is, hogy a gyermekek sokkal nyugodtabbak, sokkal kevésbé idegesek, tanítóikkal szemben sokkal őszintébbek s tudásuk is megbízhatóbb; az iskola és tanítójuk iránt pedig később is sokkal nagyobb ragaszkodással, kegyelettel viseltetnek, mint egyebütt. Hogy ily viszonyok közt, szigorú fenytékre szükség nincs, az magától értetődik. De ez a beosztás nem csak a növendékekre előnyös: áldás az magára a tanítóra nézve is és rendkívül megkönnyíti munkáját. Ideje van növendékeit teljesen kiismernie, lassanként megismerkedik minden gyermeknek összes családi viszonyaival s így nevelői eljárásában nem kénytelen tapogatózni, hanem minden lépése, minden intézkedése biztos, és minden szava elevent talál; növendékei lassanként hozzánőnek a szívéhez; az évről-évre való fejlődést látva,

munkájában több örömet leli; nagyobb kedvvel, nagyobb becs-vágygyal dolgozik; s a nyugodt, egyöntetű, mégis eléggé változatos munkásság, mely nem fajul gépiessé, s a már ismert és szeretett tanítványokkal való folytonos érintkezés kedélyét és idegeit épen megtartja. Innen magyarázható az a végtelen türelem is, a melyet a zürichi tanítóknak tapasztaltam. A gyengébbek írásbeli dolgozatait ötször is átjavítják s a fáradságot sehol sem kimélik, csak az eredmény meglegyen.

Módszerük általában okos, természetes. A szemléltetést érvényesítik minden téren a lehető legintenzívebben. A természetrajzot a gyermekek, például, szinte kizárólag élő növények és állatok megfigyelése alapján tanulják; földrajzi és ásványtani ismereteik nagy részét gyakori és sokszor távoli kirándulásokon szerzik. Ez iskolai utazásokra a város évenként jelentékeny összegeket áldoz.

Svájcz sajtósága néprajzi viszonyainál fogva a legnagyobb nehézséget a *nyelvtanítás* okozza. E kis országban t. i. három nyelv élvez csaknem egyenlő jogot. Ebből legalább kettőre mindenkinek szüksége van s e tekintetben Európában nincsen ország, mely annyira hasonlítana hazánkhoz. A szegény svájci gyermek s a svájci iskola ép úgy kinlódik az idegen nyelvek tanításával, mint a magyar. Növeli ott a bajt a sokféle nyelvjárás. A svájci dialektust t. i. a született német sem érti meg. Hogy segít tehát magán a svájci tanító? Úgy, hogy a gyermeket az első és második osztályban még a saját szokott nyelvjárásán tanítja, a beszéd- és értelemgyakorlatok kizárólag a dialectusban folynak s csak az írással, olvasással kapcsolatosan tanítja meg az irodalmi nyelvre. Az alsó négy osztályban másra, mint a gömbölyű latin betűkre nem is tanítja. A német betűk iratása és olvastatása csupán az ötödik osztályban kerül sorra, a mikor már a gyermek a helyes-írással és a nyelvta alakokkal is tisztában van és így figyelmét kizárólag a betűalakokra fordíthatja. Az alsó osztályokban csupán az anyanyelvet tanítják. A felső osztályokban már sorra kerül valamelyik más nyelv is, Zürichben a francia, Genfben a német, Tessinben az olasz, és így tovább. Ezt az idegen nyelvet a tanító direct módszer szerint tanítja, főfigyelmet a társalgásbeli készség elsajátítására fordítván. A fordítás, továbbá az írás és olvasás csak akkor következik, mikor már a gyermek a beszélgetésben bizonyos fokú könnyűsége tette szert. Ezt az eljárást ott természetesen megkönnyíti az a körülmény, hogy a gyermek az illető idegen nyelvet

nem csupán tanítójától az iskolában, hanem egyebütt is, üzletekben, utcán, sőt sokszor a családi körben is hallja.

A fiúk és leányok együtt tanítása, mint az egyes tanítóktól és az iskolák felügyelőitől is hallottam, sem a fegyelmi, sem az erkölcsi állapotnak kárával nem jár; annyira megszokott dolog ez ott, annyira természetesnek találják, hogy fiúk és leányok együtt tanuljanak, hogy az bennük a legcsekélyebb kedélyhullámzást sem okozza. A leányok külön csoportokban ülnek, jobban iparkodnak és ambitiosusabbak: ennyi az egész. A fiúk részéről sem durvaságnak, sem egyébnek kitéve nincsenek; olyanforma együttélés ez, mint a családi életben fiú- és leánytestvérek között. Fiúk és leányok még a polgári iskolában is együtt tanulnak 15 éves korukig, a legkisebb hátrány és kellemetlenségek nélkül.

A *polgári iskolák* ott egyéb tekintetben sem válnak az elemi iskolától annyira külön; mint egyebütt. A tanterv között az összefüggés egészen szoros. A polgári iskola csak kibővíti azt az elemi ismeretkört, a melyet a népiskola nyújt és a szaktanítás itt is a legszűkebb térre szorul. Az *elméleti tárgyakat*, épp a fent említett nevelői szempontból, lehetőleg *egy kézbe összpontosítják*; szaktanítókat pedig úgyszólván kizárólag a művészeti tárgyak s a kézimunka tanítására alkalmaznak. Az eredmény természetesen itt is az, a mi az elemi iskolában, hogy t. i. a tanulók képzettsége összehangzatosabb, jellemük fejlődése egyenletesebb, az iskola nevelő hatása pedig egészben véve intenzívebb és mélyebb nyomott váj, mint az a szakrendszer mellett lehetséges.

Az *isméltő iskolát* Svájcban nagyon szigorúan veszik. Az alól senkit, sem családi, sem egyéb körülmény czímén föl nem mentenek. Az isméltő iskolából is kikerültek számára azonfelül ingyenes *esti tanfolyamokat* is tartanak; melyekben a gyárakban dolgozó fiatal leányok a házimunkában, háztartásban való ügyeséget, a többiek pedig egyes elméleti vagy gyakorlati ismeretet szerezhhetnek meg, a tudományok, az ipar, vagy a kereskedelem köréből.

Zürich iskoláiban érdekes intézkedés az iskolai szünet, illetőleg a *tanév beosztása*. Zürich iskolaszéke t. i., számot vetve az éghajlati viszonyokkal, nagyon bölcsen úgy osztotta be a tanévet, hogy az a tanulókra nem tavasszal rója a legnagyobb terhet, hanem időt ad nekik, hogy a tavaszt és a természet nyílását élvezzék és testük edzésére, lelkük vidítására fordítsák. Április hónapja

ottan szabad. A tanév május 1-én kezdődik; a gyermekek július közepéig járnak iskolába. (Ilyenkor még, persze a tanév kezdete lévén, a tanulás nem fárasztó; jut bőven idő kirándulásokra, játéokra, sétára.) Július közepétől augusztus végéig van a hathetes nyári nagy szünet. Akkor újra munkához fognak, még pedig teljes erővel; a nagy téli hidegek beállta előtt, novemberben, megint van egy kéthetes iskolai szünet, karácsonykor ismét egy hét. Ekkorra az évi tananyagot körülbelül földolgozták, s a téli hónapokat — mikor a gyermek úgy is beszorul a szobába — fordítják aztán ismétlésre és összefoglalásra; az évzáró vizsgálat pedig márcziusban, husvét előtt van. Ezt a beosztást oly kitűnőnek találták, hogy attól semmi szín alatt, még az egyetemek kedvéért sem, hajlandók eltérni; s mindazok a tanférfiak, a kikkel beszélni alkalmam volt, megegyeznek abban, hogy az így szünetekkel megszakasztott és voltaképp csak kilencz hónapból álló tanév munkája sokkalta gyümölcsözőbb, mint ott, a hol a tanulókat egyhuzamban 4—5 hónapig tanítják s a hol a munka legnehezebbje már a lankasztó nyári hónapokra esik.

Zürich iskolakötelezettjeinek száma mintegy 15,000; ezek közül az elmúlt évben mindössze 128 elhanyagolt gyermek maradt iskolázatlan; de ma már a Pestalozzi-intézet révén ezekről is gondoskodtak. A tankötelezettséget szigorúan alkalmazzák, még az ideiglenesen ott tartózkodó idegenekre is. Jellemző e tekintetben az, hogy városi segedelemmel olasz tannyelvű népiskolát is tartanak fenn az ott tartózkodó olasz munkások gyermekei számára; minthogy a tapasztalat azt mutatta, hogy e gyermekek a német iskolában nem boldogulnak és a fegyelmet megrontják. Érdekös a segedelmet megokoló közgyűlési határozat: «Minthogy azt akarjuk, hogy azokból az olasz gyermekekből is derék, becsületes emberek váljanak, gondoskodnunk kell, hogy ha a német nyelvel nem képesek megbirkózni, saját anyanyelvükön részesüljenek a szükséges oktatásban». Ennél szabadelvébber aligha bánt város idegeneivel szemben.

Az intensivebb nevelőhatás szempontjából korlátozza a város szigorúan a tanulók létszámát is az egyes osztályokban. Elemi osztályba 50-nél, polgáriba 40-nél többet nem is vesznek föl.

Az epileptikus gyermekeket külön iskolában tanítják. A számukra berendezett telepen a gyógyító pädagogiának meglepő példáját mutatja az a tanító, a ki e szerencsétlenekkel foglalkozik

s lassanként annyira viszi őket, hogy a bajukkal járó erkölcsi gyengeséget leküzdve, elszánt akarattal és örömmel tanulnak. Hasonló módon gondoskodnak a *görvélyes* és *tüdővész* gyermekekről is, a kiket szintén nem tartanak együtt a többiekkel, hanem az esztendő legnagyobb részében a város határában, a szomszédos hegyeken levő üdülő telepeken oktatnak. A többi vézna, vértelen iskolás gyermek közül azokat, kiket nyáron falura küldeni nem lehet, az iskolában részesítik *tejkurában*. A nagy szünet alatt egy-egy tanító felügyelete alatt naponta az iskola kertjébe gyűlnek játszani, tejet inni és üdülni. A *szüneti gyermektelepek* intézménye Zürichből indult ki s a város évenként sok száz gyermeket küldöz szét néhány heti, de gyakran több hónapi falusi tartózkodásra is. A gyermekek elhelyezését szigorúan ellenőrzik s gondjuk van arra is, hogy a gyermek tényleg pormentes, tiszta levegőjű helyen, egészségének kedvező viszonyok közt töltse az üdülés idejét.

A szegény tanulók nyilvántartásában a svájci iskolai hatóságoknak nagy segítségükre vannak az *iskolai orvosok*, kik ottan sokkal mélyebbreható munkásságot fejtenek ki; t. i. nem érik be azzal, hogy az iskolát s a tanulókat időnkint megvizsgálják, hanem ők közvetítik az érintkezést a tanulók családjával is. Sorra látogatják a gyermekeket otthonukban, ott személyesen győződnek meg a család anyagi és erkölcsi viszonyairól, a szerzett tapasztalatokról naplót vezetnek és jelentést tesznek úgy az iskolai hatóságnak, mint a jótékony egyesületeknek, melyek aztán az elhanyagolt és nyomorban lévő gyermekekről gondoskodnak.

Mindezekből az tűnik ki, hogy Zürich városa s vele együtt az összes protestáns német kantonok példátlanul áldoznak a nevelés ügyéért. Ez az áldozat azonban nem vész kárba. A statisztika bizonyossága szerint a vagyonosodás a népoktatás fejlődésével szorosán lépést tart. A harminczas években Zürich még jelentéktelen, szegény város volt, népe műveletlen (a napoleoni háborúk kivették erejéből). A népnevelés föllendülésével kezdett a város haladni s ma rohamosan fejlődik s az általános jóllét bámulatosan emelkedik. Emelkedik az erkölcsi színvonal is; helybeli ember gonosztettet évek folytán alig követ el; a nép vallásos s nem csak az iskolák szaporodnak, hanem a templomok is egyre épülnek. Maga Zürich is rohamosan emelkedik. Egyetemén, gyárain kívül el van látva a modern ismeretszerzés minden eszközével. Van állatkertje, botanikus kertje, muzeuma, zenecsarnoka, vannak színházai. Az ingyen tan-

díj tehát bőven megtérül, egyrészt a nép erkölcsi és anyagi gyarapodásában, másrészt a társadalom áldozatrakézségében. Európának — talán még az angolt sem véve ki — nincs társadalma, mely a közügyért és a jótékonyság érdekében annyit áldozna, mint ez.

Luzernben a viszonyok nem ily kedvezőek. A városnak ipara nincsen, csupán az idegenforgalomra van utalva; ennél fogva szegényebb és elmaradottabb. Iskolái csak most kezdik a zürichieket nagynehezen eléregetni. Itt a fiúk és leányok egymástól el vannak különítve; az iskolai év is október 1-én kezdődve, 10 hónapig tart; szóval, maradiabbak mindenben. Csupán az iskolaorvosok tesznek dicséretes kivételt, a kik megfontolásra méltó emlékiratot terjesztettek be a szövetségtanácshoz, melyben az alsó osztályokban a heti óraszámnak 16-ra, illetőleg 20-ra leszállítását, az iskolakötelezettségnek csak a 7-dik életévtől való kezdetét s az idegrontó évfáráó vizsgálatok eltörlését sürgetik. E javaslatokkal a szövetségi iskolabizottság jelenleg foglalkozik s a svájcziaiak józan felfogásából ítélve, nem valószínűtlen, hogy azokat el is fogadják.

Genf nevelésügyét az jellemzi, hogy míg a közép- és felső-oktatás igen magas színvonalon áll, addig a népoktatás aránylag el van hanyagolva. Főkép a leányiskolákban (mert a leányok itt is teljesen el vannak a fiúktól különítve, a mit a francia temperamentum kíván meg) úgyszólván egyedül az anyanyelvben való kiképzésre dolgoznak; t. i. ezer meg ezer azoknak a szegény családbeli leányoknak a száma, kik elemi iskoláik végeztével a nagy világban elszélednek, hogy mint *bonne-ok*, azaz cselédek keressék meg kenyerüket. Az iskolatentartók, e körülménnyel számot vetve, a leányokat e keresetmód elnyerésében mindenkép elősegítik. A francia nyelvnek a tantervben roppant óraszám — heti 5—6 óra — jut; a legkitünőbb erőket is e tárgy tanítására alkalmazzák. A nyelvtan tanításában a tanítók általában meglepő methodikai ügyességgel járnak el. Hogy aztán ez a túlságba-menő nyelvtani oktatás a többi tárgyak rovására megy, az természetes. Nagyobb baj ennél az, hogy a genfi iskolákban a fegyelmi állapot és az iskola nevelő hatása, a svájcz német iskolát meg se közelíti, sőt nagyon is fogyatékos. Részben ennek tudható be az onnan külföldre kerülő *bonne-ok* általában tapasztalt laza erkölcse.

*

Ezekben volt szerencsém a svájcz nevelésügy mai állásáról beszámolni. Ma, mikor nálunk is a népiskola kifejlesztése s inten-

siv nevelő munkássága van napirenden, talán nem érdektelen az intenzív népnevelői munkásság classikus példáját tanulmányozni. Ők már rég messze járnak azon az úton, a melyre mi most léptünk.

GEŐCZE SAROLTA.

A NÉPISKOLÁK KIEGÉSZÍTÉSE.

A nemzeti művelődés szempontjából az utóbbi harmincz év alatt alig történt intézkedés, mely következményeiben mélyebben belevágna a nemzet életébe, mint Wlassics miniszternek a népiskolák kiegészítésére, az ismétlőiskolák felállítására és a népiskolák intenzív munkásságára vonatkozó rendelete. A napilapok csak röviden registrálták, a laikus közönség is csak egykedvűen vett róla tudomást; pedig fontosabb az akár a művészeti oktatásnál, akár a nőknek az egyetemre bocsátásánál, akár a középiskolai reformnál, akár a polgári iskolák átalakításánál; mert azt adja meg mindezeknek, a mi eddig hiányzott: a biztos alapot. E rendelet szövegét a «Magyar Pæd.» olvasói kétségekívül ismerik; e helyen tehát csak annak jelentőségét akarjuk méltatni, körvonalozván egyszerismind a teendőket, melyeket az a tanítóképzőkre, magukra a népiskolákra s a tanfelügyelőkre ró s kifejtvén annak következményeit a polgári és középiskolák működésére.

A kik a magyar nevelésügy fejlődését az utóbbi években komoly érdeklődéssel figyelték, aggodva kérdezték: mit ér az erős fal, a középiskola, mit a szép tornyos tető, az egyetem. mit a drága dísz, a művészeti nevelés, ha nincs alap, mely azt megbirja? Mert hiába volt meg papiroson a kötelező népoktatás, a hat osztályu elemi s a három évig tartó ismétlő-iskola, ha azt nem vették komolyan s nem használták fel még ott sem, a hol névleg fel volt állítva, a helyett a szegény ember is inkább polgári vagy középiskolába adta gyermekét, a hol az csak kielégíthetetlen vágyakkal ismerkedett meg s az I. és II. osztályban elbukván, kimaradt s lett elégedetlen proletárrá, mert az egyszerű kézi mesterséget már keveselte. Falun pedig az iskolakötelezettséget egyszerűn nem hajtották végre; a 10—12 éves gyereket már a IV. elemi osztályból kivették, ostorosságra, pesztoválásra, libapásztorságra — mire fogták; az alsóbb néposztályok gyermekeinek neveltetése itt is, ott is félbe maradt; azok nagy része kellő ismeret, de még inkább kellő erkölcsi alap nélkül ment neki a mai életnek, mely a szegény emberre is egyre nagyobb teherrel súlyosodik; hogy a tudatlanságban maradt nép aztán könnyen elpusztult, erkölcséből pedig könnyen kivetkőzött, azt csodálni nem lehet.